Daasdonk onder Ginneken

door

Dr. F. A. BREKELMANS

Ongeveer 3 km ten zuiden van het dorp Ulvenhout lag tot 1832, aan de oever van de rivier de Mark, een aanzienlijk huis, dat met een gracht was omgeven. Het gebied, waarin het was gelegen, heet op de kadastrale kaart: „Daasdonkse Tiend". Het behoorde van ouds tot het gehucht Galder. Vroeger was het huis door een 800 m lange dreef met de Galderseweg verbonden. Die dreef kwam daarop uit ter plaatse van de hoeve „De Drie Zwaantjes", die van ouds deel uitmaakt van het complex Daasdonk. Deze boerderij heette op de oudste kadastrale kaart van 1827 nog „De Polder", terwijl het land ernaast „De Nieuw-Huissche Tiend" werd geheten. Aan de noordzijde was het huis Daasdonk door enkele dreven met de buitenwereld verbonden, die in de richting van de landgoederen Schoondonk en De Blauwe Camer liepen.

Het huis, dat veelal kasteel werd genoemd, was het centrum van een uitgestrekt complex van landerijen, waarop zich van ouds een boerderij bevond. In de zeventiende eeuw werden daaraan nog twee hoeven toegevoegd. Ook behoorde bij Daasdonk een „manschap", die bestond uit cijnzen op gronden in het gehucht Klein Oekel onder Rijsbergen. Die manschap vormde een achterleen, dat ressorteerde onder het Leenhof van de heer van Breda.[1] Hoewel een der eigenaren zich in de zeventiende eeuw „Heere van Daasdonk" noemde[2] was het goed geen heerlijkheid in juridische zin. Aan het bezit was namelijk geen overheidsgezag verbonden. Het merendeel der rechten was van privaatrechtelijke aard. Een 15e eeuwse akte betreffende Daasdonk (1458) gewaagt slechts van *„die alinge Hoeve .... geheyten die Hoeve ter Daasdonk'*.[3] De zeventiende-eeuwse historicus J. B. Gramaye spreekt echter van een *pretorium,* een woord dat wel gebruikt wordt om een adellijke woning aan te duiden.[4]

De naam *Daasdonk* zou volgens Ir. C. Buiks verklaard kunnen worden als *d'A 's Donk,* dat wil zeggen donk gelegen aan het water de A. Een donk is een zandige opduiking in een moerassig gebied. Met de A wordt in de opvatting van Buiks in deze streken de rivier De Mark bedoeld, waaraan Daasdonk -zoals gezegd- grenst.[5]

Oudste vermelding

De oudste vermelding van de naam Daasdonk komt voor in één der leenboeken van de hertog van Brabant, het zogenaamde Latijns boek, dat op het midden der veertiende eeuw is te dateren. Daarin is te lezen dat zekere Johannes, genaamd van Oyen een pacht groot twee zester rog in het land van Breda van de hertog in leen hield. Blijkens een ander leenboek werd die pacht geheven uit goederen onder *Daesdonc.*[6]

Het duurt een halve eeuw eer de naam weer opduikt, en wel in een contract uit het jaar 1400. Daarin geven Elisabeth van (der) Daesdonc en haar zuster Lyedelt - beiden dochters van Heinric van (der) Daesdonc - de hoeve „Ter Daesdonc" voor zes jaar in pacht aan een zekere Peter Seens. In dit stuk, dat ook van een periodiek verblijf der eigenaressen op de boerderij

5. Zegel van Pauwels van der Daesdonc, 1350.

Algemeen Rijksarchief,
's-Gravenhage.

gewag maakt, wordt de pachter ontheven van een vroeger gesloten contract met Peter van Daesdonck.[7] De volgende akte waarin Daasdonk genoemd wordt, is die van het jaar 1458, welke reeds werd vermeld. Daarin wordt op het goed namens Johan IV graaf van Nassau beslag gelegd wegens wanbetaling van een erfelijke pacht groot twee zester rog, die de graaf *ende zijn voirvorderen* uit Daasdonk plachten te heffen. Verder wordt in die akte medegedeeld, dat de hoeve vroeger toebehoorde aan wijlen Heinrick van der Daesdonck en daarna aan wijlen „Joncfrou" Johanna, de wettige echtgenote van Jan van Coudenberge. Deze laatste behoorde tot een aanzienlijk Brussels geslacht, dat in dienst was van de hertogen van Brabant.[8]

Opmerkelijk is dat de bewuste lang onbetaald gebleven pacht even groot was als de in het Latijns boek vermelde pacht, die van de hertog van Brabant in leen werd gehouden. Mogen we aannemen dat deze heffing bij het einde der rechtstreekse hertogelijke heerschappij over het land van Breda in 1339 mét tal van andere rechten op de domeinen der heren van Breda is overgegaan? Ook over een andere wijze van verkrijging kan gespeculeerd worden: de mogelijkheid dat een deel van het goed Daasdonk aanvankelijk in het bezit was van de heren van Breda en dat deze bij uitgifte aan de eerste bezitter daarop een pacht hebben voorbehouden.

Tegen die onderstelling pleit dat uitgifte van domeingronden in dit gebied niet in pacht maar veelal door bezwaring met een cijns geschiedde. Een andere mogelijkheid dat Daasdonk deze pacht aan de heer van Breda schuldig was ter zake van geldlening is nog minder waarschijnlijk, omdat de richting van een geldstroom tussen de heer en zijn onderdanen zeker naar eerstgenoemde ging. In de meeste gevallen leende de heer zelf geld van zijn onderhorigen.

Eigenaren na 1458

De familienaam van de echtgenote van Jan van Coudenberge wordt in de akte van 1458 niet genoemd. We zouden kunnen onderstellen dat Johanna een dochter was van de Heinrick van der Daesdonck die in dit stuk met name wordt vermeld. Als dit zo is was zij de laatste telg uit het geslacht Van der Daesdonck, dat in het bezit van het gelijknamige goed is geweest. Na ± 1450 had deze familie in elk geval geen relatie met het goed Daasdonk meer. Wellicht is het Ginnekense complex op een zoon van Johanna overgegaan, want in 1488 wordt een zekere Mr. Jan van Coudenberge als eigenaar van de hoeve *(Ter) Daesdonc* genoemd. Deze was licentiaat in de rechten en raad van Brabant. Hij vestigde er in dat jaar een rente groot 30 rijnsgulden op ten

6. Grafzerk van Peter van der Daesdonc en Christina van den Camp in de Ned. Herv. Kerk te Ginneken.

Tekening door C. D. Bakker

behoeve van het klooster Vredenberg te Boeimeer. De betrokken akte zegt dat die last drukte op zijn (Jan's) *hoeve ter Daesdonck*.[9] Hoelang hij eigenaar is geweest en hoe het bezit na hem in andere handen is overgegaan viel helaas niet te achterhalen. We weten alleen dat Daasdonk in het midden der zestiende eeuw in bezit was van het geslacht *Douvrain*.

Van hoeve tot herenhuis

Dank zij een memorie over de schouwvoering op de rivier De Mark uit het jaar 1610 is ons gelukkig wel iets bekend over de situatie van de hoeve Daasdonk sedert het begin der zestiende eeuw. In dat stuk wordt gezegd dat zich in dat jaar nog oude glasschilderingen in het huis bevonden, waarin het jaartal 1525 was te lezen. Van het huis zelf wordt gemeld: „. . . het is een tamelyck goet huys, daervan de mueren noch goet ende styff zijn . . .". De steller der memorie nam aan dat het gebouw rond 1525 was gesticht; hij vermeldt er echter niet bij door wie. Bij het huis was een lange dreef aangelegd, die beplant was met eikebomen. Verder lag in de buurt ervan een 35 voet lange vonder over de rivier De Mark.[10] Op grond van deze mededelingen mogen wij aannemen dat Daasdonk in het begin der zestiende eeuw, dus ten tijde van graaf Hendrik III van Nassau, iets meer dan een grote hoeve geworden is.

Pas een halve eeuw later ontmoeten wij weer een naam van een eigenaar: Dit was ridder Hugues de Douvrijn, waarschijnlijk een lid van een voornaam Zuid-Nederlands geslacht. Uit enkele verspreide bronnen is het volgende stamboompje samen te stellen:[11]

DOUVRIJN

PHILIPS	HUGO	FRANÇOISE	MR. JOHAN
Priester, heer in Bodegem	|	x	Protonotaris en domheer te Luik (1585)
	|	Guillaume Schotte(n)	
	|	|	
	Anna x Jhr. François del Campo (vermeld in 1610 en 1644)	Jean Pierre Schotte(n)	

Het goed Daasdonk is van bovengenoemde Hugues de Douvrijn overgegaan op Anna de Douvrijn, die vermoedelijk zijn dochter was. Zij was gehuwd met jhr. François del Campo, die in 1617 „eerste picquer van Henne Hoochheden" genoemd wordt. De eerste bekende beheersdaad die deze stelde viel in 1610 voor.[12] Hij liet toen schaarhout verkopen in de Cloybeempt en in de Achterste Acker. Behalve Anna de Douvrijn bezat ook een zekere Jean Pierre Schotten (in 1628) enkele rechten op Daasdonk.[13] Hij moet een neef van haar geweest zijn.

Ondanks hun herkomst uit een verre streek onderhielden Anna de Douvrijn en François del Campo toch een vrij nauw contact met het dorp Ginneken. Na de voltooiing van het koor schonken zij in 1644 aan de kerk aldaar een glasraam, dat jammer genoeg in 1864 verloren is gegaan. Uit de daarvan bewaard gebleven tekening blijkt dat het o.a. versierd was met de wapens Douvrain, Del Campo, Absoloms, Keghel(er)s en de Fourneau[14]. De tekst luidde:

„François del Campo
escuyer, seigneur de
Bodechem et Anne
de Douvrain sa compagne
dame du dit lieu
donnèrent ce vitre le 5 jour
du mois de Mars 1644".

Uit de periode dat de familie Douvrijn met aanverwanten Daasdonk bezat is omtrent het daar staande huis en de landerijen niets bekend. Of zij er vaak op bezoek kwamen weten we evenmin.
Op een kaart van het Mastbosch uit 1623 staan ter plekke van Daasdonk nog al wat gebouwen getekend. Behalve een soort herenhuis met drie schoorstenen ziet men er een boerderij met diverse bijgebouwen. Dreven lopen van daaruit zowel noord- als zuidwaarts.[15]

Omstreeks 1650 moeten Anna de Douvrijn en François del Campo overleden zijn. De erfgenamen transporteerden hun Ginnekens bezit na een met octrooi van de Raden van Brabant te Brussel en te 's-Gravenhage gehouden publieke verkoop op 8 januari 1663 ten overstaan van schepenen van Ginneken voor *f* 23.000,— aan de vermogende Bredase oud-schepen Adriaan van der Schoot. Del Campo wordt in de betrokken akte heer van

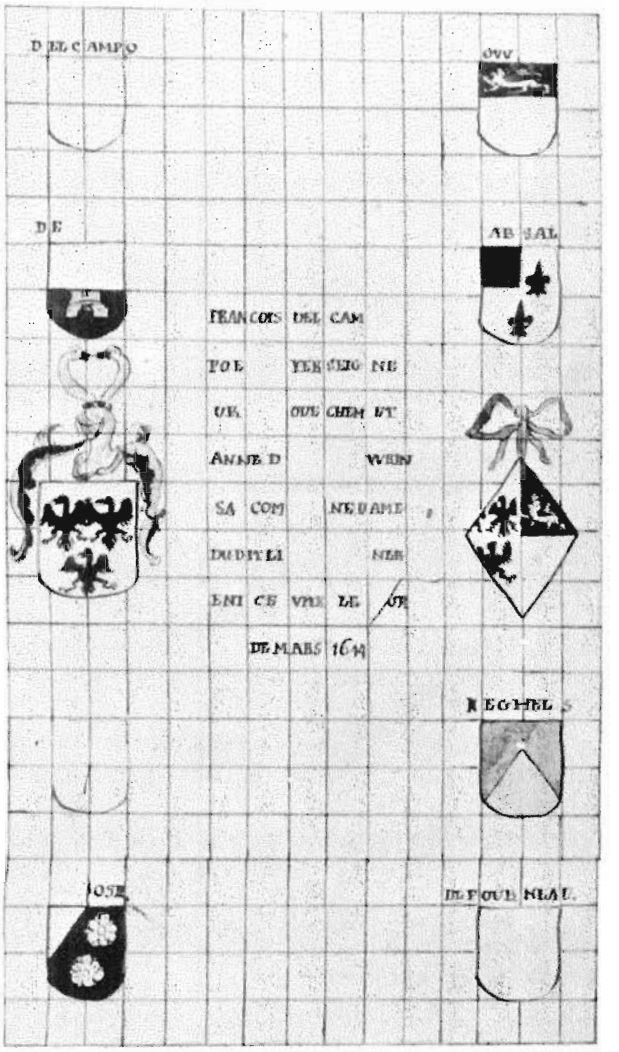

7. Glasraam geschonken door het echtpaar Del Campo-Douvrijn, 1644.

Bibliotheek Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde, 's-Gravenhage.

8. Daasdonk omstreeks 1623. Fragment uit een kaart van het Mastbosch en omgeving.

Rijksarchief, 's-Hertogenbosch.

Bodegem en stalmeester van „hare Hoochheden" te Brussel genoemd. Het landgoed, dat bij het transport 129 bunder groot was, wordt omschreven als „de heerlijcke goederen, hoeve, huysingen, landerijen ende visscherijen"; de ligging wordt aangeduid als: te Ginneken omtrent Galder, oost aan de rivier De Mark, zuid de weduwe en erven Peeter Jaspars van Hoijdonck, en Adriaan Pauwels, west 's Heren Vroente en noord de hoeve van Schoondonk. Tot de overgedragen goederen en rechten behoorden ook het hiergenoemde visrecht op De Mark en het recht op een graf of tombe in de kerk van Ginneken. Van de koopsom bleek Van der Schoot op 6 maart 1665 reeds *f* 17.017,— afbetaald te hebben.[16]

Volgens een bewaard gebleven puntdicht van de Ettense schout-dichter Pieter Nuyts heeft Van der Schoot samen met zijn echtgenote Elisabeth Tailler het huis Daasdonk, dat „als in puin gesmoort" lag, hersteld of misschien zelfs geheel opnieuw opgebouwd.[17]

9. Huis Daasdonk in 1671 door een onbekende tekenaar. Pen en penseel in bruin en grijs.

Bibliotheek Noordbrabants Genootschap, 's-Hertogenbosch.

Op het Heerlyk Huis
VAN
DAASDONK,
ONDER
GINNEKEN.
– Domus subducta ruinae est

De aloude Heerlykheid, eêr trots op Burg en Tooren,
Lag, als in puin gesmoort, en braakte een naar gezucht.
Gelyk de Feniks word uit eigen asch herbooren,
Zo ziet men nu haar Kruin weêr steig'ren na de lucht.
Zy spreekt, 'k zal dankbaar zyn en loonen myn herstellers
Met Vrucht en Vreugde. Lang leef van der SCHOOT en TELLERS.

Dat dit in elk geval in de tweede helft der zeventiende eeuw gebeurd moet zijn blijkt uit twee oude prentjes die ons van Daasdonk bewaard gebleven zijn. De oudste tekening, door dr. J. Kalf „vermoedelijk weinig betrouwbaar" genoemd, vertoont een langgerekt laag gebouw met een ingangsportaal, drie kruisvensters met korfboog en drie dakkapellen. Tegen de gevel staan twee zware steunberen. Achter de woning, die slechts één schoorsteen bezit, zijn twee vierkante torens met spits te zien, die vrij ver boven het dak uitsteken. In dit gebouw mogen wij het huis zien zoals het door de erven Del Campo-Douvrain is verkocht. Of de oorsprong ervan teruggaat tot het in de memorie van 1610 genoemde stichtingsjaar 1525 valt op grond van de bouwstijl te betwijfelen. Ons dunkt dat dit de stijl niet is, waarin men gedurende de eerste helft van de 16e eeuw bouwde.[18]

Het tweede prentje werd in 1729 door de bekende tekenaar C. Pronk getekend. Daarop zien wij een hoog rechthoekig gebouw met verdieping, dat gelegen is op een eilandje. Ter weerszijden van de rijk met beeldhouwwerk versierde voordeur bevinden zich twee kruisvensters met luiken. De etage heeft aan de voorzijde vijf identieke ramen. De ingangspartij wordt bekroond door een fraaie topgevel, waarop een leeuw met wapenschild is geplaatst. Op het schilddak staan twee monumentale schoorstenen, afgedekt met smeedijzeren bekroning. Verder is de linker zijgevel zichtbaar, die beneden een toegangsdeur en boven twee ramen bezit. Dit huis is sierlijker, royaler en luisterrijker dan dat van het eerste prentje. De onderstelling lijkt gerechtvaardigd dat dit het „slot" is, dat door Van der Schoot is gebouwd.[19]

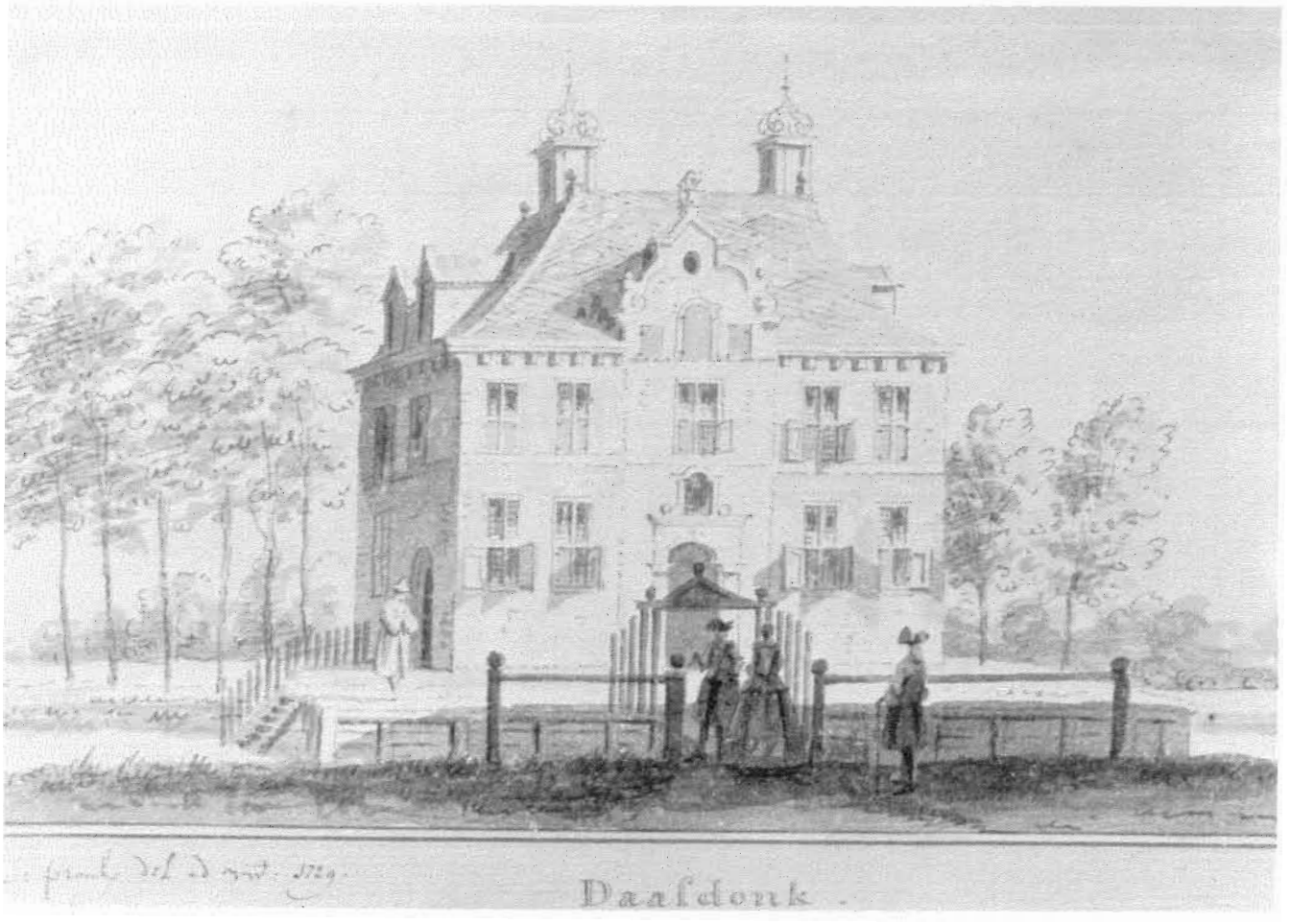

10. Huis Daasdonk in 1729. Tekening door Cornelis Pronk. Pen en penseel in grijs en zwart.

Bibliotheek Noordbrabants Genootschap, 's-Hertogenbosch.

Tegen die onderstelling pleit echter het gegeven dat op de oudste afbeelding het jaartal 1671 voorkomt. Hoe kan Van der Schoot na 1671 nieuwbouw hebben verricht als men weet dat deze magistraat reeds op 13 mei 1671 is overleden, hetzelfde jaar waarin de tekenaar nog het oude Daasdonk vastlegde? De oplossing van dit probleem ligt vooralsnog niet voor de hand.

Het duurde na Van der Schoot's overlijden nog zeven jaar eer zijn boedel tussen zijn twee kinderen werd verdeeld. Dit waren Sebastiaan, drossaard van Wouw en Elisabeth van der Schoot, gehuwd met François Schagen. Elisabeth geraakte bij akte van transport dd. 26 mei 1678 in het volledig bezit van het goed Daasdonk.[20]

Blijkbaar hebben de nieuwe bezitters het huis wel eens verhuurd. In 1687 woonde er Nicolaas van der Duyn, heer van Rijswijk en in hetzelfde jaar een Engelse soldaat, genaamd Oliver Webb, die diende in de compagnie van kapitein Walsingem.[21]

François Schagen en zijn echtgenote Elisabeth stierven respectievelijk in 1692 en 1686.[22] De voogden van hun weeskinderen lieten in 1692 beslag leggen op enkele goederen in dit complex.[23] Zij hielden zich ook bezig met het feodaal bestanddeel dat reeds in de aanhef werd vermeld: de manschap van Klein Oekel, waarvan de rechten in een leenboek waren opgetekend. De opbrengst van dit leenboek was in 1692 *f* 120,— per jaar. Als recht van verhef[24] was in 1692 *f* 132:5:0 betaald aan het Leenhof te Breda.[25]

Na enkele jaren, in 1696, verkocht de Bredase oud-schepen Pieter Beens als voogd over de weeskinderen Van Schagen-Van der Schoot met autorisatie van de Haagse Raad van Brabant het goed Daasdonk aan de oud-president van de Bredase schepenbank, Mr. François de Bons ten behoeve van kolonel George Lauder en diens echtgenote Johanna Maria Bevaert.[26]
Het complex werd toen omschreven als „de heerlijcke goederen, huysinge, hoven, saey- ende weijlanden, bosschen, beemden, dreven, heijden, moergronden ende allen de appendentiën ende dependentiën van dyen", zoals het jachtrecht en het recht op het gestoelte dat Adriaan van der Schoot in de kerk van Ginneken had laten maken en ook nog het recht op de tombe dat Van der Schoot reeds van de erven Douvrijn had verkregen. Het goed omvatte 130 bunder; de koopsom bedroeg *f* 21.000,—.
Op Daasdonk drukten toen de volgende lasten:

— 8 veertel rog aan Mr. Johan van Beeck;
— *f* 3-17-6 herencijns;
— *f* 2 aan het altaar van St. Laurens te Ginneken;

— *f* 3 pacht voor een perceel beemden in de Battenbeempt te Galder;
— een rente van *f* 243-2-8 aan de erven Del Campo;
De roggepacht aan Mr. Johan van Beeck werd reeds in 1705 afgelost.

George Lauder was geen onbekende in deze streken. Zijn vader, die ook George heette en van Schotse origine was, woonde van 1664 tot zijn dood in 1670 in het derde kwartier van het oude klooster Catharinadal te Breda.[27] Lauder junior werd in 1685 majoor in het regiment van Kirkpatrick. Tot kolonel werd hij in 1698 bevorderd in het regiment Balfour-Lauder. Nadat hij een eigen regiment had gevormd werd hij in 1702 als brigadier aangesteld.[28] De naam „Ladderkasteeltje", zoals het huis lange tijd door de buurtbewoners genoemd werd, is vermoedelijk door verhaspeling van zijn naam ontstaan.
Waarschijnlijk heeft deze officier op Daasdonk een grote staat gevoerd, zodat wel eens een lening nodig was om alle kosten van zijn verblijf te betalen. Zo leende hij in 1699 *f* 2.250,— van Glaude Lermier.[29]
Wij vernemen in 1711 dat hij toen 30 veertel haver als voer voor zijn paarden liet transporteren.[30] Bij overstromingen van de rivier de Mark werd ook hij getroffen, omdat zijn pachters de huur niet meer konden betalen. Hij ontving in 1714 daarvoor van het dorpsbestuur 100 ducaten schadevergoeding.[31] Intussen had hij de functie gekregen van gouverneur van Dendermonde.[32]

Toen hij bijna 20 jaar in het bezit van Daasdonk was naderde zijn einde. In een attest van 11 mei 1716 verklaarden de schepenen van Ginneken dat Lauder niet in staat was naar Aken te reizen „om de wateren aldaer te gebruiken".[33] Op 20 juni van dit jaar kwam hij te overlijden. Zijn begrafenis had niet in het eigen graf te Ginneken maar in de Grote Kerk te Breda plaats.

11. Wapen op het (verdwenen) rouwbord van George Lauder in de Grote Kerk te Breda.

Bibliotheek Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde, 's-Gravenhage.

Een rouwbord met zijn wapen werd in de kerk opgehangen.[34] Mevrouw Lauder leefde daarna nog maar kort. Zij overleed op 31 december 1717.[35]

De afwikkeling der nalatenschap van het kinderloos overleden echtpaar vergde enkele jaren. Eerst in 1722 werden de goederen onder Ginneken aan nieuwe eigenaars overgedragen. Dit waren Charles van Immerseel, graaf van Bokhoven en diens zuster Isabella, kinderen van Thomas van Immerseel. Zij verwierven Daasdonk *gezamenlijk en onverdeeld* voor de somma van *f* 42.000,—. In de koop waren ook nu weer begrepen het gestoelte dat Adriaan van der Schoot in de kerk van Ginneken had laten maken en de „gerechtigheid van de tombe" in dat gebouw.[36]

De zaken van de Immerseels werden behartigd door een rentmeester. Als zodanig trad in deze tijd op Bruno Gijsels. Uit de periode dat de Immerseels eigenaar van Daasdonk waren, vernemen we uit diens administratie weinig nieuws over het landgoed. Wel trok Daasdonk in die tijd aandacht van andere zijde. Dat Cornelis Pronk het „kasteel" in 1729 tekende werd al vermeld. Rond 1735 moet Andries Schoemaker hier gepasseerd zijn op een „kunstreis" door West-Brabant. Deze noteerde van alle opmerkelijke gebouwen bijzonderheden in een lijvig handschrift dat nog in de bibliotheek van het Noordbrabants Genootschap berust. Over Daasdonk schreef hij in zijn ietwat stuntelige taal:

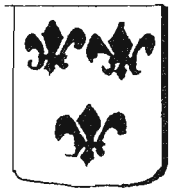

„Daasdonk is een heerenhuys en lustplaat(s) gelegen in de baronnye van Breda: ontrent anderhalf uur van de stad in een ongemene vermakelijke landsdouwe. De wegen daar na toe zijn ongemene deftige en seer breede lanen van mastboomen welke haar kruyn seer hoog uytsteken en van verre sig deftig vertoont, ongemene heerlijke koorenlanden en is dus door C. Pronk na 't leven getekent in den jaare 1729 als wij daar samen waren. Den tegenwoordigen eijgenaar van dese heerlijke plaats is den Grave van Bockhoven. Het huys is van blaauwe arduynsteen gebout, aan den ingang of poort stond op bijde de steylen dit bovenstaande wapenschilt[37]. . . . . .

Isabella van Immerseel stierf reeds in 1727 en haar broer Charles van Immerseel overleed *innocent* op 11 juni 1741 te Loon op Zand. Voor de

heffing der collaterale successie werden toen de Ginnekense goederen getaxeerd op *f* 29.026,—. De bewuste akte geeft als gebouwen die tot het landgoed behoorden op:[38]

1. Casteel, boerenhuijsinge, stallinge, schuere, hovinge en werf;
2. De Agterste Hoeff;
3. De Schotse Hoeff.

Verder nog 37 percelen wei- en akkerland of dreven. De twintigste penning over deze goederen werd betaald door Charles' zuster Albertine Dongelberg, markiezin de Rives.[39] Op haar blijkt het bezit toen vererfd te zijn.

Tijdens de periode van deze markiezin trad de Bredase advocaat mr. Petrus Schalck als rentmeester op. We lezen in diens rekening dat in 1742 een zekere Christoffel van Meer werkzaam was als *tuynier* van het kasteel. Voor de bemesting gebruikte deze een halve aak straatmest uit Dordrecht. In de hof stonden leibomen. Als de markiezin het huis bezocht werden aankopen gedaan voor kaarsen en krieken.[40] Na haar dood op 3 april 1747 werd Daasdonk opnieuw voor de twintigste penning geschat, ditmaal op een veel hoger bedrag: *f* 35.621,—.[41]

De familie geraakte hierna in procedures over de nalatenschap verwikkeld. Deze werden 8 februari 1753 voor het Leenhof van Brabant te Brussel beëindigd met een judiciële transactie, waarbij een gedeelte der erfenis (o.a. Daasdonk) werd toegewezen aan een echte prins: Anne Louis Alexandre de Montmorency, prins de Robecq. Naar het schijnt woonde hij een tijd lang te Grandville (in Bretagne?). Zijn verdere titels waren: Grande van Spanje van de 1e klasse, brigadier van 's konings leger en kolonel van het regiment de Limosin.[42]

Een enkele akte in de Ginnekense schepenprotocollen wijst erop dat deze prins wel eens „court d'argent" was. Hij leende in 1756 van de Zeeuwse edelman Peter Antony de Huybert, heer van Kruiningen, een som van *f* 5.000,— en van drie andere personen nog eens *f* 10.000,— in totaal. Voor deze bedragen was het goed Daasdonk als onderpand gesteld.[43]

In 1757 woonde er een zekere Louis Hendrik Fourdgeoud. Sergeant Henkwiller, die van 1758-1765 als bewoner vermeld werd, zal een bewakersfunctie hebben vervuld.[44] Ook werd wel een hogere officier op Daasdonk gesignaleerd zoals in 1760 de „Overste Bouquet". Wegens het smokkelen van twaalf broden, die voor hem bestemd waren, werden in 1760 twee mensen gearresteerd.[45] Van 1768-1780 schijnt hier als concierge te zijn opgetreden Johannes Goetings.[46]

De prins de Robecq liet het landgoed behoorlijk onderhouden. Zo werd in 1757 het „spa-werk" in de dreven en naastgelegen sloten aanbesteed. Elke kavel was 25 roeden groot. De dreven mochten 3 voeten diep worden uitgespit. In het bestek is sprake van een dreef, die begon aan het sluisje achter de schuur van de kasteelhoeve en zuidwaarts liep achter het kasteel.[47] Bomen en andere beplanting groeiden welig op het landgoed, zodat nu en dan een publieke verkoop kon plaatshebben. In 1798 wordt de veiling gememoreerd van eiken, beuken, iepen, mastbomen en schaarhout; „onderrichting" daarover werd verstrekt door Cornelis Graauwmans op Daasdonk.[48] In 1800 vond de verkoop van deze houtsoorten in zes kavels plaats:

1. de Grote akker en de Meulenbeempt
2. het Klein Ackerke
3. de Staale (?) binnen de polder
4. de Geeracker
5. den Hooybeemd
6. de twee weykens en de weg agter het bakhuys.[49]

Inmiddels waren na de stichting van de Bataafse Republiek vele geestelijke goederen en de goederen van hen die anti-fransgezind waren onder beheer gesteld van de zogenaamde Commissie van Breda. Dit gold ook voor het bezit van de prins de Robecq, die als een gevluchte franse emigrant werd beschouwd. Deze meende dat hem ten onrechte de beschikking over zijn goederen was ontnomen en richtte zich in oktober 1801 tot het Uitvoerend Bewind der Bataafse Republiek met het verzoek het beheer door de Commissie op te heffen. Naar het schijnt is hieraan spoedig gevolg gegeven.[50]

Intussen was nabij huize Daasdonk een verbetering voor het verkeer tussen Galder en Ulvenhout tot stand gekomen. Het gemeentebestuur van Ginneken had zich in februari 1800 tot de Commissie van Breda gewend om permissie tot het leggen van een houten brug over de rivier de Mark en wel op een punt dat tot het landgoed behoorde. Op die plek had tevoren slechts een vonder gelegen. Bij laag water passeerden er voor het vervoer van turf en hout karren door een doorwaadbare plaats of waterstap. Het verzoek werd in maart 1801 toegestaan, mits de gemeente de weg naar de brug zou onderhouden en het recht van beplanting aan de eigenaar van het goed Daasdonk zou blijven.[51] Het werk werd in 1801 voor *f* 759,— uitgevoerd door Francus van Wijk. Eikebomen voor dit werk werden geleverd door Jacobus Geevers. De brug werd 13 voet breed en 44 voet lang. Zij werd later bekend als de Schele Brug.[52]

In zijn testament van 1811 liet de prins de Robecq Daasdonk na aan Anne Adriën Pierre de Montmorency Laval te Parijs. Deze behoorde tot de diplomatieke dienst en was onder andere ambassadeur van Frankrijk geweest te Madrid, Rome, Wenen en Londen. We weten niet of hij ooit op dit landgoed heeft vertoefd.[53]

Uit de Napoleontische tijd is over Daasdonk niets bekend. Evenmin weten we iets uit de periode van het Verenigd Koninkrijk. Zeer treurig nieuws valt uit de jaren van de Belgische Opstand te melden, want de inkwartiering van Nederlandse militairen bleek fataal voor het lot van het kasteel. In de zomer van 1831 waren hier het eerste en derde bataljon van de vijfde afdeling Zuid-Hollandsche Schutterij gelegerd. In een brief dd. 14 juni 1831 schreef burgemeester Middelaar aan de gouverneur van de provincie Noord-Brabant dat de soldaten veel schade in het huis en de nabijgelegen boerderij hadden aangericht. Op het kasteeltje hadden ze ramen, deuren en schoorstenen uit- en afgebroken en dit materiaal daarna binnen in de kamers verbrand. Het gebouw raakte in brand, doch het vuur werd nog geblust. De aangerichte schade werd getaxeerd op *f* 500,—.[54]

Ruim een half jaar later vond een echte ramp op het complex Daasdonk plaats. Op de hooizolder boven de koestal van de kasteelboerderij ontstond op 29 maart 1832 brand, vermoedelijk door onvoorzichtigheid. Het vuur werd aangewakkerd door een felle oostenwind. Al spoedig was de hele stal met het daaraan vastzittende woonhuis in de as gelegd. 15 stuks hoornvee, 80 mud graan en de hele voorraad hooi en stro en alle gereedschap, meubelen en kleren gingen verloren. Ternauwernood konden drie kinderen gered worden, die op de zolder van de boerderij sliepen. De bewoner van de hoeve A. Graauwmans was met zijn vrouw en acht kinderen compleet geruïneerd. De *Bredasche Courant* deed een beroep op haar lezers om de gedupeerden financieel te steunen. De commandant van het eerste bataljon der vierde afdeling Zuid-Hollandsche Schutterij kondigde aan dat zijn officieren en soldaten ieder één dag soldij aan de gedupeerde boer zouden afstaan.[55]
Deze gebeurtenissen vormden waarschijnlijk de aanleiding tot de afbraak van het oude kasteeltje. Met de materialen werd overgegaan tot herbouw van een boerderij op een plek even ten noorden van de oude hoeve. De nieuwe behuizing kreeg een zadeldak met puntgevels, vensters met 20-ruitsschuifframen en een deuromlijsting met consoles en hoofdgestel. Op de top van de gevels werden hardstenen bollen geplaatst. Getoogde inrijpoorten gaven toegang tot de stal. De herbouw moet blijkens de veldminuten van het kadaster tussen 1832 en 1835 hebben plaatsgehad.[56] Van het eertijds aanzienlijke huis was sedertdien niets meer over.

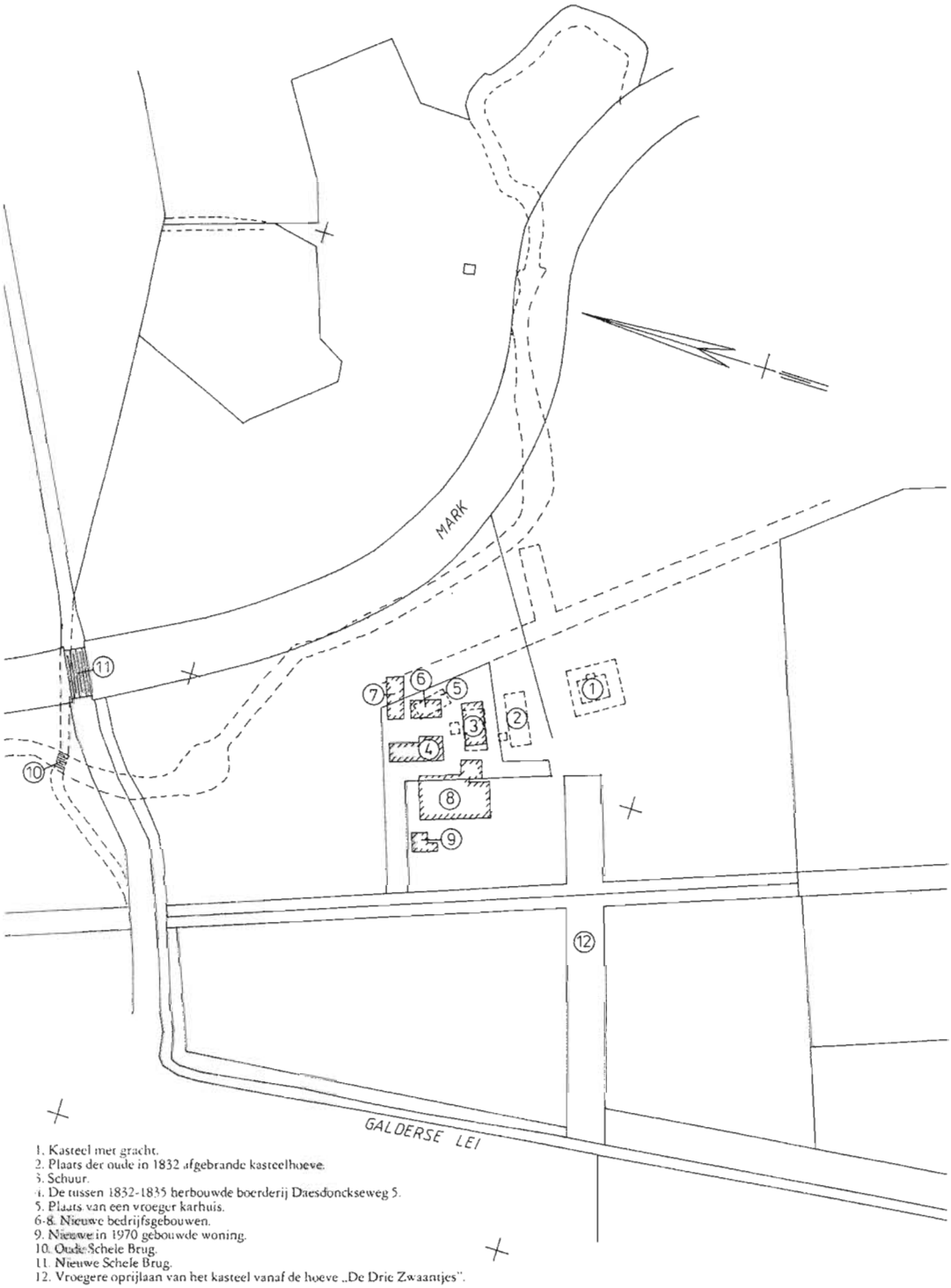

12. Plattegrond van het voormalig Kasteel Daasdonk met omgeving. Kadastraal Plan van 1984, waarop met stippellijn aangegeven de situatie volgens het kadastraal minuutplan uit het jaar 1827. De rivier de Mark werd in 1970 genormaliseerd.

Gemeentewerken, Nieuw-Ginneken.

Verkoop van het landgoed

Na deze calamiteiten wenste de voorname franse eigenaar zich van het landgoed en vele andere in de nabijheid gelegen bezittingen te ontdoen. Zijn rentmeester was mr. F. X. Verheyen, griffier der Staten van Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. Deze transporteerde op 15 maart 1836 ten overstaan van notaris Wiercx te Ginneken het landgoed Daasdonk voor de som van *f* 25.000,— aan Johannes Franciscus Montens, rentenier te Mechelen, maar gedomicilieerd te Lier. Namens de koper compareerde in de koopakte de burgemeester van Breda, mr. J. F. C. J. de Roy. Het landgoed met drie bouwhoeven bleek nu de omvang van 164 bunder te hebben en strekte zich uit over de Langdonkse Tiend, de Schoondonkse Tiend en de Oostzijde van de Galderse Tiend. Het goed was slechts belast met een rogrente groot 1 mud, 6 schepel, 6 kop, 6 maatjes en 6 2/3 vingerhoed aan de pastoor van Klein Zundert. Deze rente werd met *f* 5,— per jaar betaald.[57]

J. F. Montens overleed 30 juni 1852 te Lier, nadat zijn echtgenote Louise Marie Caroline Godfreaux de Gossancour hem reeds op 3 september 1845 was ontvallen.

Bij onderhandse deling van 30 maart 1853 verdeelden hun kinderen de nalatenschap. Dit waren:

— Dorothea Montens gehuwd met M. F. G. A. graaf de Marnix te Bornem.
— Alexis Franciscus Xaverius Montens, burgemeester te Massenhoven.
— Albert Jean Marie Montens, grondeigenaar te Loenhout.

Deze laatste verwierf het goed Daasdonk.[58] Nadat Albert Montens op 25 december 1896 te Loenhout was overleden werd 8 november 1897 een boedelscheiding gepasseerd voor notaris J. J. M. Roberti te Leuven. De hoeve Daasdonk ter grootte van 43 aren 30 centi-aren behoorde tot kavel V (waarde 79.056 bfr.) die werd toebedeeld aan de dochter Octavie Eugenie Marie Montens.[59] Zij bleef niet lang eigenaresse, want reeds in 1907 werd Daasdonk met vele andere goederen ten koffiehuize van Ant. van Kuyk te Rijsbergen publiek verkocht ten overstaan van notaris J. J. S. de Bie te Zundert.

De kopen 1-16 onder Ginneken, nl. drie bouwhoeven, mast- en schaarbossen en heide, (waartoe ook Daasdonk behoorde) vonden nu voor *f* 28.550,— een nieuwe eigenaar in de Bredase arts Dr. P. J. W. Bijnen.[60] Een deel der goederen is thans nog in het bezit van diens kleinzoon Mr. P. J. W. Bijnen. De grond waarop het kasteel heeft gestaan en de bijbehorende boerderij zijn momenteel eigendom van de landbouwer J. A. de Hoon.

De hoeven van Daasdonk

We zagen reeds dat bij „het kasteel" Daasdonk drie hoeven hebben behoord:
— de grote hoeve of hoeve bij het kasteel (Daesdonckseweg 5, Nieuw-Ginneken).
— de tweede of achterste hoeve (Galderseweg 115, Breda).
— de derde hoeve of Schotse hoef (Galderseweg 11, Nieuw-Ginneken).

Deze boerderijen zijn ieder op zich niet van groot agrarisch of economische belang geweest, zodat over hun historie geen boeiend verhaal te schrijven viel. Toch leek het gezien hun nauwe samenhang met het grote „Huis" gewenst hun geschiedenis met enige korte notities toe te lichten.

A. De grote hoeve

Over het pachtcontract uit het jaar 1400 werd in het begin van dit opstel al gesproken. De hoeve werd voor een termijn van 6 jaar verpacht aan Peter Seens tegen betaling van een bedrag in eens of *voorlijf* van 40 Hollandse guldens. De pachtvoorwaarden hielden onder andere in dat de pachter ten voordele van de eigenaars drie varkens moest fokken, als deze op het goed Daasdonk vertoefden. Aan werklieden die de woning kwamen onderhouden moest hij de kost geven. Het land en het zaadkoren zouden ter halfwinning staan, dat wil zeggen, dat de opbrengst tussen eigenaar en pachter werd verdeeld. Dit gold ook voor de opbrengst van de verhuur van beemden. Deze zou voor de helft aan de pachter en voor de andere helft aan de eigenaar toekomen.

In een zeer lange periode wordt over deze boerderij niets in de archivalia gevonden. In 1664 bleek hoevenaar (pachter) te zijn zekere Cornelis Jacobs, die namens het dorp Ginneken in 1663 twee speenvarkens leverde aan het hof van Amalia van Solms in Turnhout.[61] Zeven jaar later bleek hier Margriet Peeter Dirck Denys te wonen die op 19 mei van dat jaar te Ginneken werd begraven. Misschien was zij de vrouw van de toenmalige pachter.[62] Ten tijde van Claes Bernardt Stoops, die de hoeve vanaf 1685 voor *f* 375,— per jaar pachtte, had in 1690 een diefstal plaats uit de haverkist. Het betrof twee à drie potten boekweit. De dader, Peter Hendrick Vlamincx uit Galder, verklaarde door hongersnood te zijn gedreven.[63]
In de negentiger jaren van de zeventiende eeuw schijnt de eigenaar dit bedrijf zelf te hebben geëxploiteerd, maar in 1699 werd het complex voor zes jaar verpacht aan Jan Jansen Robs, die toen op de Emer te Princenhage woonde.

De pachtsom bedroeg *f* 500,— per jaar.[64] De opbrengst van de eerste hoeve daalde bij de volgende verpachting aan Cornelis Adriaan Graumans. Diens erven moesten in 1710 over drie jaar *f* 1.230,— op tafel leggen. Daarover ontstonden moeilijkheden die zo hevig werden dat de inboedel der hoeve en alle granen en veldvruchten (ook die nog op het land stonden) publiek moesten worden verkocht ter delging van de schuld. De opbrengst van de verkoop werd bij akte dd. 5 november 1710 door de weduwe en zes kinderen gecedeerd aan luitenant-generaal Lauder. De pacht ging hierna over op Cornelis' zoon Dirck Graumans.[65]

Ook een der volgende pachters, eveneens Jan Jansen Robs geheten (vermoedelijk de zoon van een schepen) raakte in zodanige financiële moeilijkheden dat zijn goederen aan de rentmeester van Daasdonk moesten worden getransporteerd. Hun publieke verkoop op 17 februari 1738 bracht *f* 628,— op.[66] Zeven jaar later blijkt het bedrijf door Adriaan van Miert bewoond, in 1754 woonde er weer een lid der familie Graumans. Ditmaal was het Marijnis Dirck Graumans, die gehuwd was met Maria Ant. Jansen. Hun pupil, het weeskind Hendrina Adriaen Graumans, overleed 23 oktober 1756 in hun huis.[67] Na Marijnis' dood zette de weduwe met de zonen Cornelis en Jan Graumans de pacht nog lange tijd voort. In 1779 werd deze voor zes jaar verlengd ten behoeve van de twee zonen voor *f* 350,— per jaar.[68]

De pachter van de grote hoeve was verplicht jaarlijks een lopen rogge aan de koster van Ginneken te betalen.[69] Achter de schuur van de boerderij bevond zich een sluisje. We vermeldden reeds dat de grote hoeve in 1832 door brand werd verwoest.
De oude schuur, die destijds gespaard werd, brandde af in 1949 en werd ongeveer op dezelfde plaats herbouwd. De nieuwe tussen 1832-1835 herbouwde boerderij werd op initiatief van onze vereniging in 1974 op de Monumentenlijst geplaatst. De huidige eigenaar had in 1970 nabij de oude hoeve een moderne woning gebouwd. Enkele jaren geleden kwam het oude huis, waarin nog een familielid woonde, leeg te staan. Het dak, de muren en de raamkozijnen bleken toen dringend herstel te behoeven. De herstelkosten werden begroot op *f* 80.058,—. Na enkele vergeefse pogingen tot verkrijging van rijkssubsidie vond in 1983 met steun van de overheid reparatie van de ergste defecten plaats. De oude hoeve wordt thans voor recreatieve doeleinden verhuurd.

13. Hoeve Daasdonk. Westgevel. nov. 1984.

Foto J. Grauwmans

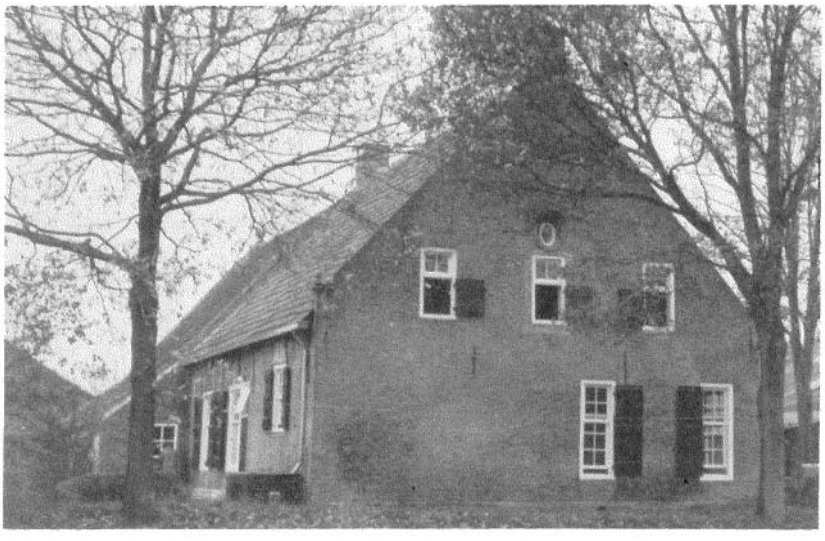

14. Hoeve Daasdonk. Noordgevel. nov. 1984.

Foto J. Grauwmans

B. De tweede of achterste hoef

Van deze hoeve, die thans de naam „De Drie Zwaantjes" draagt werd reeds gemeld, dat zij ligt bij het begin der vroegere oprijlaan naar het kasteel Daasdonk. Vermoedelijk is de hoeve door Adriaan van der Schoot of kolonel Lauder gebouwd in de jaren dat een van deze het hele huis Daasdonk vernieuwde. De hoeve zal dus niet ouder zijn dan ca. 1670.
Het oudst bekende pachtcontract dateert van 1697 toen dit bedrijf à *f* 500,— per jaar voor 4 jaar werd verhuurd aan de bestaande pachtster Maria Bernaerts Stoops, weduwe van Gabriël Daniëlss van Ginhoven.[70]
De pachtprijs daalde in de twintiger jaren van de achttiende eeuw. In 1723 werden Dirck Graumans en diens vrouw Anneke Jacobs van Hapert voor *f* 400,— per jaar pachters. Na afloop van de pachttermijn werden dezelfde personen voor eenzelfde bedrag in de huur gecontinueerd.[71]
Dirck Graumans bleef nog vele jaren op de Achterste Hoef wonen zoals uit een afrekening uit 1736 blijkt.[72] De pachtprijs bedroeg over de jaren 1737-1739 per jaar *f* 300,—.

Later geraakte ook deze Graumans in moeilijkheden, die tenslotte in 1743 geleid hebben tot overdracht van zijn gehele bezit aan de rentmeester van Daasdonk.
De veestapel bestond toen uit:
- tien melkbeesten
- twee kalfdragende vaarsen
- zes „leege" beesten (d.i. niet-drachtige koeien)
- een melkkalf
- een veulenmerrie van zeven jaar
- een ruin van zes jaar
- een tweejarige ruin
- een veulen van een jaar
- een driejarige hengst.

Verder droeg Graumans aan de eigenaar over: alle meubelen, huisraad en bouwgereedschappen benevens de te velde staande vruchten.

Na dit débâcle werd reeds vanaf 1742 de boerderij door Anthony Abraham Backers geëxploiteerd. Hij is vermoedelijk dezelfde als Anthony Abraham Bakkeren, die van 1754-1796 de Grote Hoeve van Bouvigne in pacht had.[73]
Na hem trad als pachter op Jan Adriaen Meuwesse, vermoedelijk over de jaren 1773-1786 voor *f* 340,— per jaar.[74] Ook de pachter van deze hoeve moest een lopen rogge aan de koster van Ginneken betalen.[75]

15. Hoeve „De Drie Zwaantjes" vanuit het zuiden. 1970.
Foto B. Speekenbrink

Bij de invoering van het kadaster heette - zoals gezegd - het gebied waarin deze boerderij lag: *De Polder*. De naam „De Drie Zwaantjes" komt voor het eerst voor op een topografische kaart uit 1840.[76] Tot in onze tijd is de hoeve steeds voor agrarische doeleinden gebruikt en bewoond geweest. Na het vertrek van de laatste pachter liet de hiervoor genoemde Mr. P. J. W. Bijnen het huis restaureren met het doel de boerderij zelf te gaan bewonen. Deze restauratie geschiedde naar ontwerp van wijlen onze voorzitter Ir. J. de Wilde. In de westgevel van de boerderij werd een gevelsteen aangebracht, die met drie zwaantjes de naam van het huis illustreert.

C. De derde hoeve of Schotse Hoef.

Deze hoeve lag nogal ver verwijderd van het „kasteel" in een gebied, dat in de achttiende eeuw de Schotse Polder genoemd werd. In een manuaal van

het kosterskoren uit 1739 wordt zij aangeduid als „de nieuwe Stede genaemt Schotse Hoeff".[77] De naam zal verband houden met de Schotse afkomst van George Lauder. Als dit zo is is het ook waarschijnlijk dat hij de hoeve heeft gesticht. In de oostelijke gevel van de boerderij zijn thans nog de cijfers 16.6 zichtbaar. Daar Lauder pas in 1696 eigenaar van Daasdonk is geworden nemen we aan dat in dit geval het cijfer 9 ontbreekt, zodat de Schotse Hoef in dat jaar zou gebouwd zijn. De hoeve was blijkbaar klein want in de te voorschijn gekomen pachtovereenkomsten komt steeds een huursom voor, die veel lager is dan bij de andere boerderijen.

Het oudst bekende contract dateert van 1725. In dat stuk wordt vermeld dat de hoeve tot dan toe gepacht was door Ysaacq van Hooydonk. De nieuwe pachters waren Aert Anthony Janssen en diens echtgenote Mariken Luyk Hendrik Stevens. De pachtsom bedroeg slechts *f* 100,— per jaar.[78]
Latere pachters waren:
- 1737 J. van der Avoirt
- 1743 N. Graumans
- 1754 (Weduwe) Adriaan van Miert
- (1773) en 1779 Antony van Miert. Voor deze laatste gold in het pachtcontract van 1779 een pachtsom van *f* 98,— per jaar.[79] Ook de pachter van deze hoeve was verplicht jaarlijks een lopen rogge af te dragen aan de koster van Ginneken.

In de 60-er jaren werd de hoeve door de laatste agrarische bewoner verlaten. Zij werd toen aangekocht door architect Ir. H. O. Eckardt, die een ingrijpende verbouwing beoogde, waarbij vrijwel geen rekening werd gehouden met het oorspronkelijk karakter van deze langgevelboerderij. Aanvankelijk achtte de adviesraad van het Bouwtoezicht West-Brabant het ingediende plan niet aanvaardbaar. Na overleg met de Provinciale Planologische Dienst werd de tekening gewijzigd, waarna Gedeputeerde Staten de verklaring van geen bezwaar, bedoeld in artikel 19 van de Wet op de ruimtelijke ordening, juncto art. 50 lid 8 van de Woningwet afgaven. De werkzaamheden kwamen in 1970 gereed.

Zo zijn de tweede en de derde hoeve geheel aan hun vroegere bestemming onttrokken. De grote hoeve bleef wel liggen in een agrarisch complex, maar ook haar oude bestemming kwam te vervallen. Een natuurstenen fundering en dito versieringen in en aan de gevel en bij enkele ramen herinneren nog aan het illustere Huis Daasdonk van Van der Schoot en

16. Schotse Hoef. Oostgevel met de jaarcijfers 16.6 en korfbogen boven deur en raam . 1971.

Foto J. Sprangers.

Lauder. De band tussen het feodale geslacht (Van der) Daasdonk, dat in de 14e en 15e eeuw een rol van betekenis speelde in het gevolg der heren van Breda, en de gelijknamige hoeve onder Ginneken is al sedert het midden der 15e eeuw verbroken.

In de familienaam Verdaasdonk, die in de Baronie van Breda veel voorkomt, leeft nog de herinnering voort aan dit huis, dat zoveel aanzienlijke eigenaren en bewoners heeft gekend.

Ulvenhout, september 1984.

AANTEKENINGEN.

Gebruikte Afkortingen

ARA	Algemeen Rijksarchief
ARAG	Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage
GAB	Gemeentearchief Breda
GANG	Gemeentearchief Nieuw-Ginneken
H	Stadsarchief, inventaris Hingman
N	Notariële archieven
NDR	Nassause Domeinraad
R	Rechterlijke archieven
RAH	Rijksarchief 's-Hertogenbosch

[1] Th. van Goor, *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda* ('s-Gravenhage, 1744) 371; L. Merkelbach van Enkhuizen en A. Hallema, *Geschiedenis der gemeente Ginneken en Bavel* (Utrecht, 1941) 56-57; 303-307; *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven* XLIII (1) 1920, p. 25-66; B. W. van Schijndel, „Oude Brabantse families. 6. Van (der) Daesdonck", *Brabantse Leeuw* IX (1960) 101-105 en J. H. van Mosselveld, „Het Huis Daesdonc", *ibidem* 117. - Het geslacht Daasdonk, dat vermoedelijk zijn naam aan dit goed ontleent, voerde als wapen in hermelijn een St. Andrieskruis van keel. Zie P. A. J. van den Brandeler, „Zegels van leenmannen der Heeren en van schepenen van Breda", *Nederlandsche Heraut* IV (1887) 110 en 128.

[2] GAB, R Breda 538, fol. 341.

[3] ARAG, NDR I, inv. 295, regest 1793. De akte werd uitgegeven door F. F. X. Cerutti, *Middeleeuwse Rechtsbronnen van Stad en Heerlijkheid Breda* II (Bussum, 1972) no. 628. - *Alinge* betekent: geheel en al, volkomen. - zie *Middelned. Woordenboek* I (1885) 341.

[4] J. B. Gramaye, *Antiquitates Bredanae* (Leuven-Brussel,1708) 23.

[5] C. Buiks, *Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel* 6 (Strijbeek) p. 22 no. 46. In de polder Crayenest onder Princenhage lag in 1440 *tgoet van der Daesdonck*. - F. F. X. Cerutti, *Middeleeuwse Rechtsbronnen van Stad en Heerlijkheid* Breda II (Bussum, 1972) no. 471.

[6] L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant* (Bruxelles, 1865) 133-134.

[7] ARA Brussel, Archives de la famille de Locquenghien, inv. 117.

[8] A. Uyttebrouck, *Le gouvernement du duché de Brabant au bas moyen age 1355-1430* (Brussel, 1975) 375 n. 369 en 417, waarin sprake is van een geschil tussen graaf Engelbert van Nassau en Jan van Coudenberg over goederen te Roosendaal (1407) en van de collatie van een prebende in de St. Gomaruskerk te Lier (1408).

[9] G. C. A. Juten, *Het klooster Vredenberg te Boeymeer* (Bergen op Zoom, 1910) no. 59 (p. 30).

[10] GAB, H 2203 (Buysens Boeck) fol. 174.

[11] GAB, Collectie Havermans, supplement 1980 no. 1328; R Breda 487, fol. 87v; R Breda 537, fol. 62; RAH, Collectie Cuypers van Velthoven no. 3456.

[12] GAB, N 25, fol. 24v; N 24, fol. 97. Del Campo wordt als cijnsplichtige voor dit goed genoemd in het Cijnsboek van Ginneken uit 1634 in RAH, Archief rentmeesters Prins Frederik, inv. 118, fol. 145.

[13] RAH, Coll. Cuypers v.V. no. 3456. In een acte van 1611 is nog sprake van een Theodore Schotte. - GAB, R Breda 510, fol. 114v en 118.

[14] Bibliotheek Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde te 's-Gravenhage. Handschrift betreffende grafzerken en rouwborden in de kerken van Breda, Geertruidenberg, Ginneken en Terheijden, samengesteld door M. L. Hangest baron d'Yvoij van Mijdrecht en A. Hallema, *Geschiedenis der Ned. Hervormde Gemeente te Ginneken vanaf de 16de eeuw tot heden* (Breda, 1940) 152.

[15] RAH, Collectie kaarten en afbeeldingen. Een goede foto ervan berust in GAB, Topografisch-Historische Atlas, 1962-158.

[16] GAB, R Breda 695. Kwijting voor dit laatste bedrag werd verleend door 1) Idamia del Campo, echtgenote van Philippe Franchoys de Haultepenne, 2) Lamberte Maria del Campo, wed. van baron de Avalos, 3) Louisa del Campo, echtgenote van Johan Heck, 4) Ridder Claude de Mesnage, gehuwd met Maria Teresa de Blondel.

[17] Pieter Nuyts, *De Bredaasche Klio* (Amsterdam, 1697) 90.

[18] L. Merkelbach van Enkhuizen en A. Hallema, *Geschiedenis Ginneken* 291a en afb. 9 hiernaast; J. Kalf, *De monumenten in de voormalige Baronie van Breda* (Utrecht, 1912) 256.

[19] *Ibidem* 291b en afb. 10 hiernaast. De leeuw met wapenschild en fragmenten van de voordeur-omlijsting werden in 1975 door Toon Gooyers teruggevonden. Zij zijn sedert 1981 in het bezit van Mr. P. Bijnen, Galderseweg 115, Breda. Zie *Brieven van Paulus* VI (1981) 187-189 en 255-256.

[20] GAB, R Breda 697, fol. 107v-108.

[21] GAB, R Ginneken 69, fol. 117.

[22] *Taxandria* XII (1900) 16-17 en GAB, Archief kerkvoogdij Ned. Herv. gemeente, inv. 87, fol. 55 en 82, fol. 59. Beiden werden in de Markendaalse kerk begraven.

[23] GAB, R Ginneken 71, fol. 17.

[24] Het (leen)verhef was een rechtshandeling, plaats vindend in een leenhof, krachtens welke een leenman, onder voldoening aan bepaalde verplichtingen, in het bezit werd gesteld van een leengoed of leenrechten.

[25] GAB, H 527-1 (rekening der nalatenschap). Het recht van verhef betrof twee „volle leenen", nl. Daasdonk en Oekel. Het in 1692 aangelegde leenboek, dat loopt tot 1774 en het volgende register (1785-1790) berusten in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch, Leenhof van Cleijn-Oeckel, inv. 1 en 2. Uit die boeken blijkt dat er nog oudere leenboeken uit 1588 en 1669 geweest zijn. De cijnzen van dit leenboek (zowel smalle als volle lenen) waren o.a. gevestigd op gronden in de Breebroeken, den Breemacker, den Holst, de Cruij-acker, de Eijndtbrake en de hoeve van den Wildert. In 1694 was Gerard van Bladel, schoolmeester en subst. secretaris te Rijsbergen, griffier van het Leenhof.
Op nog niet opgehelderde wijze geraakte het Leenhof later in het bezit van de Prins van Salm.

[26] GAB, R Breda 699, fol. 145-148.

[27] A. Hallema, „De Oranjevorsten en het voormalige Norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda in de 17e en 18e eeuw (1646-1740)" in dit *Jaarboek* XIV (1961) 126-129 en 147 (n. 32).

[28] F. J. G. ten Raa (en F. de Bas), *Het Staatsche Leger* 1568-1795 V (1940) 96, 253, 482, 484; VII (1950) 202, 237, 328 en 446.

[29] GAB, N 556, fol. 184.

[30] GAB, R Ginneken 72, fol. 165 en 165v.

[31] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 38, resolutie dd. 2 sept. 1714.

[32] GAB, R Ginneken 86, fol. 127-128v.

[33] GAB, R Ginneken 72, fol. 248.

[34] C. D. Bakker, *Heraldische en genealogische merkwaardigheden in de Groote of Onze Lieve Vrouwenkerk te Breda*, 1932 (ms. ten gemeentearchieve), blz. 17 no. 11.

[35] Ibidem no. 13

[36] Zie noot 32.

[37] Bibliotheek Noordbrabants Genootschap, 's-Hertogenbosch, MS Schoemaker, fol. 145.

[38] GAB, R Ginneken 175, fol. 58-62. De taxatie van Isabella's aandeel had plaats gehad op 16 feb. 1728. - Zie R Ginneken 174, fol. 60-64v.

[39] GAB, R Ginneken 75, fol. 29. Zie voor de familierelaties G. van der Velden, „De laatste graven en gravinnen van Bokhoven", *Met gansen Trou* XXIII (1973) 59-62.

[40] RAH, Archief Raad van Brabant, inv. 1018-sub 129.

[41] GAB, R Ginneken 176, fol. 1-5.
[42] A. J. L. van Bokhoven, „Enkele kasteleins van de vrije heerlijkheid Bokhoven", *Brabantse Leeuw* IX (1960) 85-86; G. M. van der Velden, *Het patronaatsrecht over Bokhoven* (Tilburg, 1978) 124; dezelfde, *De kosterij van Bokhoven* 1369-1969 (Tilburg, 1976) 168.
[43] GAB, R Ginneken 94, fol. 31-38v.
[44] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 183 en 184.
[45] GAB, R Ginneken 76, fol. 96v.
[46] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 184 en 185.
[47] GAB, R Ginneken 145, fol. 21v
[48] GAB, R Ginneken 160.
[49] Ibidem, acte dd. 5 nov. 1800.
[50] RAH, Archief Commissie van Breda, inv. 1265.
[51] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 47, in dato 26 feb. 1800.
[52] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 291, fol. 51. Het bestek bevindt zich in inv. 405.
[53] Deze functies worden genoemd aan het slot der acte, vermeld in noot 57.
[54] *Brieven van Paulus* VIII (1983) 248-251.
[55] *Bredasche Courant*, 30 en 31 maart 1832, no. 77 en 78.
[56] Dienst van het kadaster en de openbare registers Breda, veldminuten Ginneken sectie G, 1e blad no. 3 met als „aanmerking": „Huis afgebrand, schuur afgebroken. Huis herbouwd, waardoor het erf vergroot is, zijnde een gedeelte van den aangrenzenden landweg".
[57] RAH, Archief hypotheekbewaarder Breda, inv. 147 (register van overschrijving deel 131/37).
[58] Dienst van het kadaster enz. Breda, register van overschrijving deel 196/72.
[59] Ibidem, register van overschrijving deel 814/71.
[60] Ibidem, register van overschrijving deel 955/108.
[61] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 148.
[62] GAB, Collectie DTB no. 12.
[63] GAB, R Ginneken 71, fol. 20v.
[64] GAB, N 556, fol. 166-168.
[65] GAB, N 359, acte 129.
[66] RAH, Archief Raad van Brabant inv. 1018-sub 129.
[67] GAB, R Ginneken 10 sub 154.
[68] GAB, R Ginneken 145, fol. 165.
[69] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 95.
[70] GAB, H 527-1, fol. 3v.
[71] GAB, N 552, acte 34.
[72] RAH, Archief Raad van Brabant inv. 1018 sub - 118.
[73] GAB, N 843, acte 25; F. A. Brekelmans, *Kasteel Bouvigne Hoogheemraadschapshuis* (Breda, 1977) 74.
[74] GAB, R Ginneken 145, fol. 167v.
[75] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 95-97.
[76] Minuutplan van het kadaster, sectie H 3e blad. De topografische kaart (Topogr. dienst, Delft) blad 178.
[77] GANG, Archief van Ginneken en Bavel, inv. 95.
[78] GAB, R Ginneken 143, fol. 196v-202.
[79] GAB, N 617 acte 6; R Ginneken 145, fol. 171.